

METODERAPPORT

”ROVFISKERNE”

Brennpunkt

Sendt: 20. september 2004

1. Journalister:

Programansvarlig Rune Ytreberg, NRK Tromsø
Produsent Svein Bæren, NRK Brennpunkt

2. Tittel:

Rovfiskerne

3. Publisert:

I "Brennpunkt" 20 september 2004 + flere nyhetsinnslag i radio og fjernsyn etter at programmet var sendt.

4. Adresse:

NRK Brennpunkt, FG31, 0340 Oslo

5. Kontaktpersoner:

Rune Ytreberg, NRK Troms, 9291 Tromsø, tlf 7761200 el 47828499
Svein Bæren NRK Oslo, tlf 91622779

6. Redegjørelse for arbeidet.

A) Når og hvordan kom arbeidet i gang, hva var ideen som startet det hele?

Ideen til saken kom da Rune Ytreberg dekket rettssaken mot den russisk registrerte tråleren Izumrud i Tromsø i oktober 2002.

Det russiske rederiet Sogra ble dømt for ulovlig fiske og fikk en millionbot.

Under rettssaken kom det fram at Sogra samarbeidet med et norsk rederi, **Ocean Trawlers** i Drøbak. Sogra leide Izumrud fra Ocean Trawlers.

Rettssaken viste bl.a. at Izumrud benyttet avanserte dataprogram om bord i båten for å skjule ulovlig fiske, dataprogram som hadde både norsk og russisk tekst.

Da pressen fikk bli med retten på befaring ombord i Izumrud, oppdaget Ytreberg at alt av utstyr, maskineri, instrumenter etc var skiltet på norsk. Det russiske mannskapet pakket fisken i esker merket med navnet til det norske firmaet Ocean Trawlers. Og flere av offiserene om bord i båten var tydelig norske, selv om de ikke ville si navnene sine.

Ytreberg forsøkte derfor å finne ut mer om Ocean Trawlers.

Rederiet og eierne var svært lite omtalte, selv om Ocean Trawler på dette tidspunktet var ett av Norges største fiskebåtrederi målt i omsetning.

NRK og tre-fire aviser hadde skrevet noen få artikler om Ocean Trawlers eventyrlig raske vekst fra NOK 0 til 1,5 milliarder omsetning på få år.

I en situasjon der så godt som alle andre store rederier og selskaper i norsk fiskeindustri gikk med store tap, var Ocean Trawlers enorme oppgang mildt sagt oppsiktsvekkende.

Ved å snakke med russiske fiskere i Tromsø havn, en del norske næringsaktører og norske kontrollmyndigheter, viste det seg at Ocean var involvert i flere båter som hadde blitt tiltalt for ulovlig fiske. Flere skipssjefer i Kystvakta mente at russisk-registrerte båter leid ut av norske rederier ble langt oftere arrestert enn vanlige russiske båter.

Våren 2003 laget Ytreberg flere nyhetssaker med russiske sjømenn i Tromsø som ikke fikk utbetalt hyre fra rederiene. Da sjømannsforbundet tok arrest i de russisk registrerte båtene, viste det seg igjen at norske selskaper og banker var de reelle eierne av båtene. Ideen ble etter hvert å finne ut i hvilken grad norske selskaper kontrollerer de russiske båtene som arresteres for ulovlig fiske og utnytter fattige fiskere.

B) Hva var den sentrale problemstilling ved starten av prosjektet?

Etter å ha samlet inn informasjon foreslo Ytreberg sommeren 2003 overfor NRK Brennpunkt at NRK burde lage en dokumentar om hvordan norske selskaper var involvert i russisk ulovlig overfiske.

Dette ble aktualisert høsten 2003. Da lagde NRK Troms og Finnmark og fiskeriavisene flere saker om det påståtte russiske overfisket i Barentshavet.

NRK og avisene hadde anonyme norske kilder som fortalte at det russiske overfisket kunne være på rundt 70 tusen tonn fisk i 2002. Fisk for over en halv milliard kroner ble unndratt kontroll ved at fisken ble lastet om til havs til store transportskip som leverte fisken i Europa, der kontrollen er minimal.

Ingen journalister tok opp i hvilken grad norske båter og norske rederier var involvert i det såkalte russiske overfisket. Ved å intervjuer norske og russiske forskere, fiskere og næringsaktører startet vi å kartlegge de norske rederiene som drev med utleie av båter til russerne og salg av russisk fisk. Vi ville finne ut i hvor stor grad de norske selskapene kontrollerte de russisk-registrerte båtene som ble anmeldt for ulovlig fiske og som utnyttet fattige russiske fiskere.

Hemmeligstemplete rapporter fra Fiskeriforskningen i Tromsø beskrev i detalj hvordan disse såkalte bareboat-charter båtene ble drevet.

Rapportene forteller hvordan norske båteiere i realiteten har full kontroll over den russisk-registrerte båten, både over fiske, salg av fisken, mannskapshyre etc.

I norsk rett blir likevel bare det russiske rederiet og kapteinen dømt for ulovlig fiske, aldri de norske eierne og bakmennene.

Vi bestemte oss derfor for å fokusere på hvilket moralsk og juridisk ansvar de norske eierne har når et russisk rederi blir tatt for ulovlig fiske.

Vi ville også undersøke hvilke personer som tjente penger på Ocean Trawlers deltagelse i russisk fiske, tatt i betraktning den elendige situasjonen mange russiske fiskere befant seg i.

C) Ble problemstillingen endret underveis? I så fall hvorfor og hvordan?

Høsten 2003 jobbet Ytreberg med å finne ut i hvilken grad norske selskap sto bak det russiske overfisket.

Vi fant at over 10 norske rederier leide ut over 50 gamle norske båter til russerne.

Nordmenn hadde også finansiert oppkjøp av russiske kvoter og kontrollerte indirekte store deler av de russiske fiskekvotene.

Høsten 2003 var Ytreberg flere ganger i forbindelse med andre prosjekter i Russland, både Murmansk, Arkhangelsk, St. Petersburg og Moskva.

Flere steder fikk Ytreberg kontakter med fiskere, redere og journalister som kunne fortelle om situasjonen.

Vi fant ut at norske selskap var så sterkt og omfattende involvert i det russiske fisket at vi ble nødt til å avgrense prosjektet. Vi bestemte oss for å se nærmere på de norske aktørene som var involvert i flest ex-norske båter, russiske kvoter, russiske selskaper, fiskeleveranser utenlands samt hadde flest anmeldelser og rettssaker.

Det viste seg at Ocean Trawlers i Drøbak kom på topp i alle kategorier.

Det gjorde valget enkelt, vi konsentrerte oss om Ocean Trawlers.

Ved å søke i postjournalene fant vi en del dokumenter som viste at norske myndigheter allerede hadde tatt interesse for Ocean Trawlers.

I februar 2003 hadde kontrollsavdelinga i Fiskeridirektoratet laget en hemmeligstempelt rapport, som antydte misforhold mellom det en av Ocean Trawlers båter hadde levert til Norge, og det som ble rapportert hjem til Russland.

Et annet dokument viste at Fiskeridirektoratet i mars 2003 gjennomførte razzia på kontorene til Ocean Trawlers i Drøbak.

Et klagebrev fra Ocean Trawlers til direktoratet fra mai 2003 viser at direktoratet beslagla dokumenter hos Ocean Trawlers som viste hvor mye båtene de har eierinteresser i har levert av fisk i Norge og utlandet.

Ocean Trawlers beklaget at direktoratet beslagla slike dokumenter.

Høsten 2003 sendte direktoratet brev til det norske konsulatet i Murmansk og ba om å få oversendt de russiske fiskerilovene, fordi de arbeidet med en sak som kunne få konsekvenser for et norsk rederi.

Vi kontaktet Fiskerikldirektoratet for å finne ut om Ocean Trawlers var under etterforskning, men fikk ikke noe bekreftende eller benektende svar.

Ut fra dette bestemte vi at vi i arbeidet med programmet burde forsøke å finne ut om Ocean Trawlers på noen måte var delaktig i ulovlig fiske eller på andre måter brøt norsk eller russisk straffelov.

I desember 2003 dekket Ytreberg de norskrussiske fiskeriforhandlingene i St. Petersburg. Der sa den norske delegasjonslederen i sin tale da protokollen ble undertegnet at 2004 skulle bli det året da norsk og russisk kystvakt virkelig skulle vise at de kunne slå ned på ulovlig fiske. Det ble derfor naturlig at vi også i arbeidet med programmet fokuserte på Kystvaktas mulighet til å avsløre ulovlig fiske.

D) Kort beskrivelse av organiseringen av arbeidet, metodebruk, kildebruk, problem underveis mv.

Fra midten av februar 2004 jobbet Rune Ytreberg fulltid med prosjektet helt fram til sending i slutten av september. Arbeidet kan grovt deles inn i tre faser:

- **research:** februar og mars med utarbeidelse av arbeidsmanus for opptak
- **opptak og intervju** + mer avgrenset research i april, mai og juni
- **redigering** + restopptak i august og september

Vi la opp arbeidet slik:

1. Overvåke det russiske fiske og Ocean Trawlers fiske i Barentshavet

I Norge er den totale lista over hvilke russiske båter som har lisens til å fiske i norsk farvann hemmelig. Det er også hemmelig hvor mye og hvor de fisker.

Gjennom dokumenter bestilt via postlista i Fiskeridirektoratet, Fiskeridepartementet, Utenriksdepartementet, Mattilsynet, politiet mfl. laget vi selv en liste i Excel over samtlige russiske båter som drev fiske i Barentshavet. Med supplerende informasjon fra det russiske fiskeridirektoratet, russiske fiskere samt norske etater, la vi til eierforhold, havn, lastekapasitet, type båt etc på hver enkelt båt.

En hemmeligstemplet forskningsrapport fra Fiskeriforskningen i Tromsø, samt abonnement hos Lloyds skipsregister ga verdifull tilleggsinformasjon om reelle norske eiere, båtens eierhistorie, tidligere båtnavn etc.

Alt ble lagt inn i Excel, og det skulle vise seg å komme til nytte selv om det var et vanvittig tidkrevende arbeid.

Ved hjelp av den norske betalingstjenesten *Barentsnews* kunne vi hver dag gå inn på nettet å se hvilke russiske båter som fisket i Barentshavet (kun båtens

registreringsnummer, ikke navn, vises på denne tjenesten), hvor de fisket og hvor mye de fisket.

Ved hjelp av Fiskeridirektoratets postjournal fikk vi ut hvilke russiske båter som hadde tillatelse til å fiske i norsk farvann, og hva slags registreringsnummer de hadde.

Ved å samkjøre listene kunne vi faktisk se hvor hver enkelt navngitt båt var. Siden denne kilden var så viktig, ble den sjekket nøye og funnet troverdig. Ytreberg dro selv ned til Oslo for å snakke med norskusseren som leverte tjenesten. At både Kystvakta og Fiskeridirektoratets etterforskere brukte *Barentsnews* i sitt interne analysearbeid av russisk overfiske, støttet opp om kildens troverdighet.

Ved å samkjøre vår Excel-liste med *Barentsnews*, lagde vi i over to måneder daglige logger over alle båtenes operasjoner .

Ved å legge sammen loggene kunne vi se hvilke seilingsmønster og fangstmønster båtene hadde, hvilke perioder båtene forsvant uten å rapportere (slik de er pliktig til), og hvilke områder de var på vei til før de forsvant.

Vi kunne sammenligne hvor mye båtene totalt oppga at de hadde fisket, i forhold til båtens totale lastekapasitet.

Slik kunne vi beregne sannsynligheten for at en båt fisket mer enn den rapporterte. Jo mindre fisk båten rapporterte pr dag og totalt, jo større vurderte vi muligheten for at båten fisket mer enn den oppga.

Ved hjelp av Brønnøysund-registeret, Bizweb, Lloyds skipsregister, postlistene til bl.a. Fiskeridirektoratet, havneregisteret i Murmansk, forskningsrapportene og Oceans egen kinesiske hjemmeside m.m., kartla vi hvilke båter Ocean Trawlers var involvert i, og hva slags eierforhold eller annen innflytelse de hadde over skipene.

Slik kunne vi også holde øye med hva og hvor båtene til Ocean fisket.

2. Overvåke lasteskipene som lastet om bord fisk i Barentshavet og tok fisken med til Europa, samt overvåke om båtene leverte mer fisk enn de oppga til russiske myndigheter.

Vi fikk tak i flere av Fiskeridirektoratets daglige rapporter om lastebåter og fiskebåter som var på vei med fisk fra Barentshavet til Europa.

Barentsnews viste at det daglig var 100-150 båter i Barentshavet samt 20-30 lasteskip som svært sjelden vistes på *Barentsnews*.

I perioden fra februar til oktober var mer enn 300 russiske fiskefartøy og 70 omlastere i Barentshavet, og alle ble registrert av NRK. Det var store selskap i Murmansk som koordinerte hvor lasteskipene skulle gå med den stjålne fisken.

Vi ba to russiske journalister finne ut hvor fiskebåtene leverte fisken i rom sjø og hvilke lasteskip som var på vei ut og inn av de tre omlastningsområdene Smutthullet, Gråsonen og Bjørnøya.

Informasjonen fra Russland ble sammenholdt med informasjon fra kilder hos flere norske myndigheter, med *Barentsnews* og med en lignende russisk tjeneste som heter Complex System.

Vi brukte nettsidene til flere europeiske havner, samt et nett med kilder i havnene, til å holde utkikk etter russiske lastebåter og fiskebåter som var på vei til Europa med fisk.

I England og Nederland hyrte vi inn journalister og fotografer som over en periode på flere måneder sto klar til å filme og intervjuer russisk mannskap som leverte fisk i Europa.

De russisk registrerte fiske- og lastebåtene som er eller var eid av norske selskap kan blant annet på grunn av russisk skattelovgivning ikke gå til havn i Russland. De bruker derfor norske havner til mannskapsbytte, reparasjon, bunkring etc. Og de må alltid be om norsk los når de skal inn til norsk havn.

I Norge brukte vi derfor aktivt nettsiden Kystverket.no, den viser alle båter som ber om lostjeneste.

Slik kunne vi holde kontroll over alle de russiske båtene som forsvant fra *Barentsnews* når de avslutta fiske og ikke lenger rapporterte der.

Dette ble svært nyttig for å se hvilke båter som var på vei til Europa med fisk, og på vei ut i Barentshavet uten fisk. Det ga oss oversikt over hvilke havner det var mulig å filme båtene og intervjuet mannskapet.

Også denne informasjonen skrev vi inn i de daglige loggene, noe som gjorde at vi etter hvert hadde svært god oversikt over hvor båtene til enhver tid befant seg.

3. Avsløre ulovlig fiske på konkrete båter.

Vi laget et team av journalister og fotografer i Murmansk, Arkhangelsk, St. Petersburg, Moskva, Kirkenes, Honningsvåg, Tromsø, Ålesund, Nord-England og Nederland som alle sendte inn og mottok informasjon om aktuelle båter.

Ved å samkjøre informasjonen fra norske, russiske, engelske og nederlandske kilder og journalister og fotografer, laget vi en plan over når og hvor vi skulle filme båter som trolig leverte fisk ulovlig.

Vi brukte opplysninger fra *Barentsnews/Complex System* om hvor mye total fangst båtene hadde om bord, og kontrollsjekket disse med hjelp av russiske fiskere som var i norsk eller utenlandsk havn, eller som vi hadde mobilnummer til.

Vi sendte opplysningene videre til folk i havnene i Europa som kunne sjekke om fangsten den russiske båten rapporterte inn til russiske og/eller norske myndigheter stemte overens med den fangsten våre fotografer og journalister fikk oppgitt i England og Nederland.

4. Kartlegge og dokumentere Ocean Trawlers virksomhet.

Vi visste fra flere kilder at eierne i Ocean Holding, Magnus Roth og Vitaly Orlov, var svært sentrale og delaktige i Ocean Holdings drift. Men i hvilken grad kunne Ocean Holdings eiere holdes ansvarlig for ulovlig fiske og kjøp og salg av svart fisk?

På det tidspunktet vi startet å filme båtene hadde Ocean Trawlers datterselskap Ocean Management ifølge Lloyds skipsregister management-avtale for 12 russisk-registrerte båter.

I følge årsregnskapene til Ocean Holding eide de da seks av disse tolv båtene. I tillegg visste vi etter samtaler med kilder i og rundt Ocean at selskapet i tillegg hadde avtaler med ytterlige 10 båter.

Vi fikk tak i flere avtaler og dokumenter som Ocean Holding gruppen gjennom et konglomerat av datterselskaper hadde med russiske rederier.

Gjennom en utleieavtale fraskrev Ocean Holding-selskapene seg alt ansvar over det båten gjorde på havet. Samtidig sikret Ocean Trawlers seg gjennom management-avtalen både salgsrettigheter over store deler av de russiske torskekvotene og kontroll med selve salget over flere år, hos enkelte båter i opptil ti år. En av kontraktene viste at det russiske rederiet måtte gi fra seg salgsrettigheter for torsk verdt 400 millioner kroner for å betale ned avdrag på en båt verdt vel 40 millioner kroner. Det var slike avtaler en tidligere norsk diplomat overfor NRK omtalte som "Ocean Trawlers husmanns-kontrakter med russiske rederier".

Disse doble settene med avtaler gjorde at det kun var de russiske rederiene som ble tiltalt og straffet for ulovlig fiske. Samtidig var det Ocean Holding som gjennom datterselskapene ville stå for salg og kjøp av mulig ulovlig fisket fisk, og også hadde salgsrettigheter til denne fisken.

En videre gjennomgang av Ocean Trawlers gruppens eierstruktur for å avklare ansvarsforhold, viste at det var svært komplisert å plassere ansvar.

Vi innhentet opplysninger og rapporter fra norske og utenlandske statlige registre og kredittopplysningsbyrå i Danmark, England, Kypros og Hong Kong. Vi laget så en oversikt over Ocean Trawlers selskaper og ulike eiere og direktører og hvordan de satt som eiere og direktører om hverandre i forskjellige datterselskap og samarbeidende selskap i Norge, England og Hong Kong.

I tillegg brukte vi researchere i Russland og Sverige til å sjekke bakgrunnen til bl.a. Magnus Roth, Vitaly Orlov og Aleksander Tugushev.

Oversikten viste at morselskapet til Ocean Trawlers i Norge, den internasjonale Ocean Holding gruppen, i 2004 var blitt et stort internasjonalt selskap med en omsetning i Russland, Norge, Europa og Kina på over 2 milliarder kroner.

Ifølge flere russiske og norske kilder samt kilder i Ocean Holding selv kontrollerte Ocean Holding-gruppen over 50 prosent av omsetningen av den russiske torsken i Barentshavet.

Det gjorde ikke arbeidet enklere at Ocean Holding fortsatt kjøpte og solgte båter og stadig forandret eierstrukturen mens vi gjorde opptak.

I løpet av 2003 og 2004 overtok Ocean Trawlers International i London mye av virksomheten med kjøp og salg av fisk, som Ocean Trawlers i Drøbak før sto for. Oceans ulike selskaper i Hong Kong som blant annet hadde salgsrettigheter til fisken, skiftet navn og endret eiersammensetning.

For å forenkle framstillingen valgte vi å konsentrere arbeidet rundt fire gamle norske båter som Ocean Trawlers hadde gitt russiske navn og solgt/leid ut til den russiske rederigruppen:

Båtene Kapitan Gromtsev, Izumrud, Topaz A og Sapphire 2.

Alle disse båtene hadde management-avtaler med Ocean Trawlers.

Samtidig holdt vi fortsatt oversikt over hele den russiske flåten, fordi Ocean Holding kunne kjøpe svart fisk fra alle disse båtene i tillegg til sine egne.

5. Kartlegge og dokumentere Ocean Trawlers virksomhet i Russland.

Gjennom årsrapporter i Brønnøysund og en del andre registre bl.a. i Murmansk, fant vi at Ocean solgte og leide ut de fleste båtene til en gruppe rederier i Murmansk og Arkhangelsk, som alle var drevet fra samme adresse i Murmansk.

Fra postjournalen fikk vi via anmeldelser fra Kystvakta + dommer fra lovdata og domssamlingen til statsadvokaten i Troms og Finnmark, laget en fullstendig oversikt over alle russiske båter som var anmeldt for ulovlig fiske.

Vi lagde tabell med oversikt over hver enkelt båt og dens rederi, kapteins navn og adresse, norske styrmenn om bord etc.

Med listene kunne vi oppsøke skipperne og rederne på deres adresser i Russland.

Fra postjournalen fikk vi også tilgang til rapportene den norske fiskeri-attacheens i Moskva sendte hjem til Utenriksdepartementet. Disse og nesten alle andre dokumenter som omtalte russisk fiske var unntatt offentlighet med begrunnelse i paragraf 6.1.1.

Etter en runde med klager og telefoner til flere personer i Utenriksdepartementet og Fiskeridepartementet, fikk vi til slutt utlevert over 300 dokumenter.

Mange av disse var rett og slett oversatte avisartikler.

Disse dokumentene loggførte vi med korte resymé på hver artikkel og laget en oversikt over kildene dokumentene til sammen inneholdt.

Dokumentene ga samlet god og ny innsikt temaet og ga oss navn på flere kilder som ble svært nyttige etter hvert.

Via andre kilder fikk vi utlevert lister over fiskere som var om bord på skipene som samarbeidet med Ocean Trawlers.

Med detaljerte mannskapslistene på svært mange skip kunne vi oppsøke fiskerne i Russland.

Vi hadde nå oversikt ikke bare over hvilke fiskere som fisket på skipene som samarbeidet med Ocean Holding, men også når fiskerne hadde vært om bord. Dermed kunne vi kontrollsjekke opplysningene fra *Barentsnews* og europeiske havner om hvor mye båtene egentlig hadde fisket.

Godt forberedt reiste vi i april og mai 2004 til Russland og gjorde opptak og intervju med fiskere og redere.

Vi gikk igjennom planlagte opptak og research med russiske journalister som var tilknyttet prosjektet.

De fortsatte arbeidet etter at vi reiste tilbake og gjorde opptak i juni og august.

I Russland fortalte flere kilder både i fiskerimiljøet og blant journalister om hvilken betydning den russiske storredere og embetsmannen Aleksander Tugushev hadde for Ocean Trawlers virksomhet i Russland.

Tugushev hadde tidligere eid de rederiene Ocean Trawlers solgte og leide ut fiskebåter til. I Murmansk oppdaget vi at alle disse rederiene holdt til i samme bygning og i samme korridor.

Kilder i det russiske skattevesenet fortalte at Tugushev fortsatt eide rederiene via stråmenn.

Russisk fjernsyn sendte rett etter vår første opptakstur en reportasje om Tugushevs tilknytning til Ocean Trawlers. Det styrket vår oppfatning av at vi var på rett vei.

Vi konsentrerte etter hvert arbeidet om Tugushevs forbindelser med Ocean Trawlers. Siden den forbindelsen best lot seg vise gjennom båten Sapphire 2 og det russiske rederiet Røde Fane, prioriterte vi opptak rundt dette selskapet og båten Sapphire 2. Historien om Røde Faner samarbeid med Ocean Trawlers ville også vise en viktig konsekvens av det ulovlige fiske, nemlig at de russiske fiskerne og fiskeværene selv mener at de taper store verdier på rovfisket.

Etter arrestasjonen av Tugushev 2. juni 2004 fikk vi kontakt med kilder i det russiske politiets spesialenhet mot korrupsjon – mafiapolitiet – som ledet etterforskningen mot Tugushev.

Etter langvarig kildepleie fikk vi utlevert politiets egne bilder fra etterforskningen og arrestasjonen av Tugushev, men kanskje enda viktigere en hel serie dokumenter som

politiet beslagla på Tugushevs kontor under ransakelsen. Dokumentene beviser nær forbindelse mellom Ocean Trawlers og andre norske selskaper og den korrupsjonssiktede Tugushev.

Et problem i Russland var at påstandene om russisk overfiske nettopp bare var det; påstander. Så lenge Fiskeridirektoratet nektet å offentliggjøre sine to rapporter om beregnet russisk overfiske, var det mange russiske redere og byråkrater som ikke ville forholde seg til vårt utgangspunkt; at det foregikk et omfattende russisk overfiske i Barentshavet som rammet både norske og russiske lovlydige fiskere.

Vi bestilte rapportene i postjournalen, men fikk beskjed om at de var unntatt offentlighet. Vi klaget på avgjørelsen og fikk etter flere måneder utlevert rapportene.

Med disse i hånden var det lettere å få folk til å innrømme at det foregikk overfiske. Vi kunne for første gang med sikre og offentlige kilder tallfeste overfisket. Det var langt større enn noen journalister så langt hadde antatt. Rapportene gjorde det lettere å tallfeste overfisket i programmet.

6. Opptakene gjennomføres

Det skulle vise seg å bli en stor utfordring å dokumentere denne historien for fjernsyn:

- Båtene var langt til havs ute i Barentshavet, Norskehavet og den engelske kanal, et område flere ganger så stort som hele Norges landareal.

- De russiske fiskerne i Ocean Trawlers hadde undertegnet kontrakter der det sto at de ikke fikk snakke med journalister og i tillegg hadde taushetsplikt om det fiske båtene var involvert i.

Svært få turte å la seg intervju offentlig, pga frykt for å miste jobben og andre represalier.

- Eierne i Ocean Trawlers var svært mediesky, det fantes kun ett intervju og ett bilde av den ene eieren.

- Med informasjon bl.a. fra Mattilsynet, Tollvesenet og Råfisklaget oppdaget vi at Ocean Trawlers leverte langt mindre fisk i Norge etter Fiskeridirektoratets razzia. For å kunne filme at båtene leverte fisk måtte vi antagelig utenlands.

I mars, april og mai gjorde vi enkelte opptak i flere havner i Norge av Oceans båter og andre båter.

Kapitan Gromtsev og Izumrud

Etter tips filmet vi i februar 2004 en av Ocean Trawlers båter, Kapitan Gromtsev, da den ble arrestert og brakt inn til Tromsø mistenkt for ulovlig fiske.

Vi fikk filme politiets bevisopptak og etterforskningsmøter – og fikk bilder som viste at Ocean var involvert i båten.

I mars 2004 oppdaget vi at Ocean Trawlers båter Kapitan Gromtsev og Izumrud begge leverte fisk i Grimsby i Nord-England, i stedet for å levere fisk i norske havner slik de gjorde før.

Da båtene kom til Ålesund sto vi klare og filmet båtene på vei inn fjorden og i havn.

Bildene ble brukt for å vise at båtene hadde en norsk forhistorie, med norske navn og skilt.

Topaz A

Etter at Ytreberg hadde jobbet mye alene i 3 måneder, ble teamet forsterket.

Videojournalist Øystein Antonsen ble hentet inn fra NRK Troms og dro på en ti dagers seilas med Kystvakta til Gråsonen, Smutthullet og Bjørnøya.

I tillegg til å dokumentere Kystvaktas arbeid var vi også på jakt etter båtene som Ocean hadde management for.

Det var som å lete etter en nål i en høystakk, men det lyktes til slutt å få bilder av Topaz A. Det viste seg at tråleren leverte fisken videre til et russisk lasteskip (omlaster) også denne båten ble filmet.

I Nederland fant vi igjen lasteskipet som leverte fisken fra Topaz A.

Vi forsøkte å finne ut om Ocean Trawlers sto som selger / kjøper av fisken.

Vår reporter ble da kastet av lastebåten og truet av mannskapet.

Sapphire 2

I juni 2004 oppdaget vi at Ocean Trawlers båt; Sapphire 2 opererte i gråsonen i Barentshavet. Vi brukte fly for å filme båten som var på vei sørover.

Fra kilder visste vi at Sapphire 2 ofte går til Velsen.

Etter noe leting finner vi Sapphire 2 i en sidekanal i Velsen utenfor Amsterdam.

Da Sapphire 2 starter fiske igjen i august blir båten arrestert av Kystvakta, tiltalt for ulovlig fiske i norsk sone.

7. Konfrontasjon

Vi valgte å ikke ta kontakt med Ocean Trawlers før i slutten av opptaksperioden, siden vi hadde mistanke om at selskapet da ville be fiskere og skippere og salgsagenter om ikke å snakke med oss.

Etter å ha intervjuet fiskere og redere og filmet Oceans samarbeidende båter, var tiden inne for å konfrontere selskapet.

Vi ba om intervju med Roth og Orlov, noe som ble avslått. I stedet fikk vi intervju med administrerende direktør Jørn Barkenæs.

Barkenæs avviste som ventet at Ocean hadde noe ansvar for de ulovlige forholdene båtene de hadde i management var tiltalt for.

Samtidig satt vi på så mange skriftlige og muntlige kilder som fortalte at Ocean i realiteten driftet disse båtene, at vi i programmet valgte å bruke den betegnelsen.

8. Konsekvenser

Etter at vi startet å arbeide med dette og sendte programmet, har blant annet følgende skjedd:

- Fiskeridirektoratet har nå offentliggjort sine rapporter om overfiske i Barentshavet.

Rapporten om overfiske i 2002 og 2003 ble offentliggjort etter klage på at de var unntatt offentlighet.

Rapporten om overfiske 2004 ble offentliggjort dagen etter at programmet ble sendt.

Fiskeridirektoratets kontrollavdeling er nå langt mer frittalende om overfisket i Barentshavet, og samarbeidsproblemer med russiske kontrollmyndigheter.

- Ei uke etter programmet ble sendt ble Norge og Russland enige om viktige avtaler og konkrete tiltak for å komme overfisket til livs. Før det hadde forhandlingene stått i stampe i over et halvt år.

- Fiskeriminister Svein Ludvigsen sa på spørsmål fra NRK Nyheter om de etterforsker Ocean Trawlers, at "Norske myndigheter gjør inngripen mot enkelte selskaper".

- Statsminister Kjell Magne Bondevik har for første gang tatt opp overfiske i sin tale til FNs generalforsamling.
- EU har hatt møte om ukontrollert fiske bl.a. i Barentshavet.
- Overfiske ble for første gang regnet med da Norge Og Russland fastsatte kvotene for et bærekraftig fiske i 2005. Torskekvoten til norske fiskere ble i verdi redusert med 300 millioner kroner i 2005, i forhold til forventet kvote. Det gjør at man for første gang kan anslå hvor mye penger norske fiskere taper på overfisket.
- Russiske politikere i Dumaen har tatt til orde for et interdepartementalt utvalg, sammensatt av norske og russiske politikere, som sammen skal finne ut hvordan man kan komme overfiske til livs.
- Noen har uten NRKs medvirkning laget en russisk versjon av programmet som er vist hos toppledelsen i det russiske Fiskeridirektoratet. Russisk økokrim har vist filmen for russiske journalister, noe som har medført store oppslag i flere russiske aviser.
- Båten Sapphire 2 og Kapitan Gromtsev er i norsk rett dømt for å ha fisket mer enn de rapporterte. I rettssaken mot Kapitan Gromtsev ble det slått fast at båten kunne tjene 10 millioner kroner ekstra per år på det ulovlige fiske.
- Ocean Holding gruppen har skiftet navn på sine selskaper til MPM.
- MPM har leid inn advokater og truet med rettssak hvis ikke NRK trekker tilbake en del påstander i programmet. NRK har avvist dette og står fast på at fremstillingen i dokumentaren er korrekt. NRK er så langt ikke blitt saksøkt i denne saken.
- Tugushev er fortsatt arrestert. Politiet sier han bl.a. kan bli tiltalt for hvitvasking av penger og ulovlig utførsel av valuta. Rettssaken mot Tugushev kan kanskje belyse hvilke vestlige firma som er brukt til dette.
- Fiskeridirektoratet sier Ocean Trawlers er under etterforskning. Økokrim sa før programmet at de ikke etterforsket Ocean Trawlers. De vil etter programmet ikke lenger kommentere om Ocean Trawlers er under etterforskning.
- Russiske rederier har gått ut i fiskeriavisene og beskyldt Ocean Trawlers for å drive med mafiametoder i Russland.
- NRK vet at russisk politi har bedt norsk politi om bistand til å etterforske eierforhold rundt en av eierne av Ocean Trawlers.
- NRK har funnet det riktig å ikke utlevere noe materiale til noen etterforskere, selv om vi er blitt forespurt om dette. Samtidig vil vi av hensyn til det russiske politiets etterforskning foreløpig vente med å offentliggjøre en del opplysninger.

7) Hvor mye arbeidstid og eventuell fritid er brukt på prosjektet?

Journalist Rune Ytreberg har ved siden av andre prosjekter brukt 3 år på å samle informasjon om det norsk-russiske fiskerisamarbeidet.

Selve prosjektet tok ett halvt år å konkretisere (ved siden av andre prosjekter) og et halvt år å gjennomføre på full tid.

Ytreberg har hatt ansvaret for research, arbeidsmanus, opptak, koordinering og gjennomføring av prosjektet.

Journalist og producer Svein Bæren hadde ansvaret for å samle alle trådene, formulere fokus og fortelle en forståelig historie i en komplisert sak.

Brennpunkts journalist Ola Flyum var samtalepartner under hele prosjektet.

Kildegrunnlaget

Over 200 muntlige kilder i flere land – fiskere, redere, forretningsfolk, agenter, advokater, bryggearbeidere, politifolk, etterforskere i flere statlige etater, diplomater, ansatte i offentlig forvaltning, tillitsvalgte, journalister og personer med tilknytning til Ocean Trawlers.

Vi har tatt opp over 60 timer med råmateriale på bånd, noe som er svært mye. Det omfatter blant annet opptak av over 50 båter og over 100 intervjuer.

Vi har brukt:

Lisensdokumenter fra fiskeridirektoratet i Norge og Russland

Anmeldelser fra politi og direktorat.

Dommer og kjennelser fra Norge og Russland.

Årsrapporter og regnskaper.

Rolleutskrifter og personopplysninger fra folkeregisteret.

Statlige registre og byråer i Russland, England, Kypros og Hong Kong.

Personsøk og overvåking av båttrafikk via Internett.

Ca ett tusen dokumenter som er bestilt gjennom postjournalen.

Svært mye av dette er logget og arkivert slik at vi kan bruke det i videre arbeid.

8) Spesielle erfaringer dere vil nevne

Arbeidsforholdene i Russland var til tider vanskelige. Flere russiske journalister og fotografer ville ikke ha sine navn på rulleteksten av frykt for represalier. En russisk journalist som var svært viktig i arbeidet trakk seg fra prosjektet, fordi journalisten anså arbeidssituasjonen som farlig.

Mens vi arbeidet med tematikken ble to av lederne i fiskeri-mafiaen i Murmansk skutt ned og drept på åpen gate, det gjorde at flere av intervjuobjektene trakk seg fra avtalte intervjuer. Det ble gjort flere intervju med russiske fiskere og redere om overfiske, også om navngitte båter og fangster. Disse har vi ikke offentliggjort, blant annet på grunn av fiskernes sikkerhet.

Det er en unødig iver i DU og Fiskeridirektoratet i å ville hemmeligholde alle dokumenter som omtaler kontakt med Russland.

Det har ført til unødig merarbeid.

Det har vært en stor utfordring å fortelle denne historien på 28 minutter. Opptak gjort i England og Nederland som viser salg av ulovlig fisk fikk ikke plass i programmet. Noe ble brukt i nyhetssaker i NRK etter at programmet ble sendt, mens annet materiale kan egne

seg for ytterligere oppfølging. En internasjonal versjon vurderes nå av Brennpunkt og NRK.

Vi har etter programmet ble sendt mottatt flere dokumenter og tips om Ocean Trawlers virksomhet som ytterligere styrker og bekrefter innholdet i programmet.

9) Sted, dato og underskrift.

Tromsø/Oslo, 20 januar 2005.

Rune Ytreberg

Svein Bæren